

Ks. Seweryn R o s i k. *Wezwania i wybory moralne. Refleksje teologiczno-moralne*. Lublin: RW KUL 1992 ss. 425.

Współczesna teologia moralna stoi przed nowymi wyzwaniami, które rodzą się nie tylko z racji przemian zachodzących w świecie, ale wynikają nade wszystko z dynamicznej wizji życia chrześcijańskiego, a więc także z dynamicznej wizji moralności. Ta perspektywa – tak charakterystyczna dla posoborowej odnowy teologii moralnej – wyznacza także drogi badań naukowych polskich teologów moralistów. W tych badaniach bowiem chodziło z jednej strony o pogłębienie statusu metodologicznego uprawianej dyscypliny, a z drugiej – o odpowiedź na aktualne problemy i pytania moralne współczesnego człowieka.

W tej ogólnej perspektywie przychodzi spojrzeć na książkę ks. prof. dra hab. Seweryna Rosika, kierownika Katedry Teologii Moralnej Fundamentalnej na Wydziale Teologii KUL. Ks. Profesor Rosik należy do bardzo znanych moralistów ze środowiska Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, a czytelnikom „Roczników Teologicznych” (dawniej: „Roczników Teologiczno-Kanonicznych”) z pewnością jest dobrze znany ze swych publikacji. Jak Autor podkreślił sam we wstępie do omawianej tu książki, jest ona „pokłosiem” Jego wykładów monograficznych, licznych referatów wygłaszanych na różnych spotkaniach, a także publikacji w naukowych czasopismach teologicznych.

Wezwania i wybory moralne jest pozycją, która podkreśla bardzo wyraźnie wielokierunkowość zainteresowań Autora, ale też wskazuje na zasadnicze obszary Jego naukowych poszukiwań. Jest to nade wszystko dziedzina teologii moralnej fundamentalnej, a w niej szczególnie dochodzą do głosu zagadnienia z zakresu antropologii moralnej związane z fenomenologią, psychologią i teologią sumienia. Autor nie zamyka się jednakże do zagadnień fundamentalnych, lecz próbuje niejako zastosować te wizje ogólne do zagadnień bardziej szczegółowych, stąd też ostatnia część książki została poświęcona zagadnieniom moralnym, które stanowią obszar bardziej konkretnych a zarazem trudnych wyborów, przed jakimi staje człowiek współczesny.

Zanim przyjdzie bardziej szczegółowo przyjrzeć się podejmowanym w książce zagadnieniom, warto już w tej ogólnej prezentacji wskazać na wspólną cechę wszystkich refleksji zawartych w tej książce. Autor przyznaje we wstępie, że „nie ma dziś właściwie problemu, który by nie postulował nowych ujęć teologicznomoralnych, nowego naświetlenia” (s. 9). I właśnie ta nowość, nowe naświetlenie wielu zagadnień, włączenie się w twórczy ferment posoborowej odnowy stanowi istotną cechę podejścia ks. Rosika do omawianych zagadnień. To nowe naświetlenie wielu problemów moralnych nie ma jednak nic wspólnego z pogonią za „nowinkarstwem”, nie jest zapoznaniem tego wszystkiego, co stanowiło dorobek dawnych pokoleń moralistów.

Studium ks. Rosika składa się z czterech zasadniczych części, poświęconych odpowiednio: współczesnym poszukiwaniom etycznym – tak chrześcijańskim, jak i pozachrześcijańskim – na tle obecnego kryzysu moralnego; refleksji nad istotą wezwania moralnego ze szczególnym uwzględnieniem jego normatywnego charakteru; rozważaniom na temat sumienia. Odrębny charakter ma część ostatnia, albowiem jest poświęcona zarówno zagadnieniom fundamentalnym, jak i wielu problemom z dziedziny teologii moralnej szczegółowej.

Część I – zatytułowana przez Autora: „Obszar niepokojów i poszukiwań etycznych” (s. 5-47) jest dość syntetycznym zaprezentowaniem potrzeby i zasadniczych aspektów nowego spojrzenia na moralność chrześcijańską (por. r. III-IV). Autor kładzie tu nacisk na odejście od negatywistycznego i legalistycznego ujęcia moralności chrześcijańskiej i wskazuje na zwrot ku dynamicznej i personalistycznej optyce świadomości moralnej. Bardzo cennym aspektem tej prezentacji jest fakt, że to nowe podejście do moralności chrześcijańskiej ks. Rosik przedstawia na szerszym tle. Z jednej strony – wskazując na kontekst bardziej egzystencjalny – kreśli zasadnicze cechy współczesnego kryzysu moralnego (r. I). Z drugiej – w odniesieniu do płaszczyzny bardziej teoretycznej – krótko charakteryzuje pozachrześcijańskie poszukiwania etyczne (r. II). Przedstawione w tej części problemy stanowią niejako metodologiczny punkt wyjścia dla dalszych refleksji.

W II części studium Autor podejmuje fundamentalny dla właściwego zrozumienia moralności chrześcijańskiej problem wezwania (powołania) Bożego (s. 49-143) i wskazuje najpierw (r. I) jego wymiar antropologiczny, a następnie (r. II i III) jego wymiar normatywny. Dla ks. Rosika wezwanie Boże jest kategorią antropologiczną, albowiem jest czynnikiem konstytutywnym osoby ludzkiej. Szczególny walor tych refleksji wyznacza fakt, że Autor ukazuje integralną wizję powołania chrześcijańskiego. Jest to powołanie do naturalnego rozwoju osobowego, a jednocześnie powołanie o charakterze nadprzyrodzonym. Jest to powołanie głęboko indywidualne (personalne i personalizujące), a jednocześnie ma ono swoje wyraźne znamię wspólnotowe i wspólnototwórcze. Omawiając racjonalny wyznacznik wezwania moralnego i jego charakter obiektywny, ks. Rosik ukazał najpierw sam problem normy moralnej i zasadnicze drogi jej uzasadnienia, a następnie zasadnicze cechy (nadprzyrodzony charakter, powszechność, niezmienność, relacjonalność). Szczególnie ważne są tutaj chrystonomiczne interpretacje normy moralnej.

Trzecia – dość obszerna – część książki (s. 145-255) została poświęcona jednemu z najważniejszych zagadnień teologii moralnej fundamentalnej: chrześcijańskiej koncepcji sumienia. Jest to jednocześnie jeden z podstawowych obszarów pracy naukowo-badawczej ks. Rosika. Wizja sumienia zaprezentowana w książce wskazuje na wiele

istotnych aspektów teorii sumienia. Autor rozpatruje wprawdzie sumienie także jako zjawisko psychologiczno-moralne (r. II), ale prawdziwy punkt wyjścia stanowi dlań poszukiwanie biblijnych przesłanek dla chrześcijańskiej nauki o sumieniu. Jest to także wyraźne nawiązanie do soborowego określenia sumienia jako sanktuarium spotkania człowieka z Bogiem (KDK 16). Ukazując zasadnicze funkcje sumienia i jego normalny charakter ks. Rosik stale podkreśla konieczność ich personalistycznej interpretacji. Sumienie jest osobowym centrum człowieka a jednocześnie ma charakter osobotwórczy. Wydaje się, że wartość tych refleksji na temat sumienia trzeba widzieć w kontekście ich całkowitej zbieżności z nauczaniem encykliki *Veritatis splendor*. A przecież refleksje te zrodziły się na długo przed opublikowaniem encykliki.

Ostatnia część książki poświęcona „moralności w obszarze trudnych wyborów” (s. 257-422) jest najbardziej obszerna, a jednocześnie najmniej jednorodna. Wynika to po prostu z szerokich zainteresowań Autora, z Jego przekonania, że trzeba podejmować pewne palące i ważne tematy z moralności indywidualnej i społecznej. Trzy pierwsze rozdziały mają jednakże charakter rozważań fundamentalnych i są wyraźnym nawiązaniem do pierwszej części omawianej pozycji. Ks. Rosik przedstawia tu najpierw problem istoty moralności chrześcijańskiej, wskazując na punkt wyjścia tej moralności oraz na jej charakter dynamiczny i wspólnotowy (r. I). Kontynuując te refleksje ogólne ukazuje personalizm i pluralizm jako uprawnione tendencje w teologii moralnej, z jednoczesnym podkreśleniem wyraźnych granic dla pluralistycznych ujęć nauczania moralnego (r. II). W tej części Autor powraca jeszcze raz do problemu negatywizmu w moralności chrześcijańskiej (r. III). Czytelnikowi może zrodzić się przy tej okazji pytanie, czy nie lepiej byłoby te refleksje z trzech pierwszych rozdziałów czwartej części książki połączyć wprost z rozważaniami części pierwszej?

Kolejne rozdziały czwartej części książki poświęcone są takim zagadnieniom jak: grzech, personalistyczna wizja płciowości, społeczne powołanie rodziny, stwórczo-zbawcza perspektywa pracy ludzkiej, ocena manipulacyjnych ingerencji człowieka, ochrona środowiska naturalnego, postawa chrześcijan wobec kultury. Nie sposób przedstawić tu dokładniej wszystkie te zagadnienia szczegółowe. Ich wspólną cechą jest mocne uwzględnienie perspektywy personalistycznej oraz wyraźne podkreślanie nie tylko etycznego, ale także teologicznego aspektu poszczególnych problemów. Ponadto w rozważaniach tych poczesne miejsce zajmuje także aspekt egzystencjalno-praktyczny. Autor wychodzi nie tylko na przeciw „znakom czasu”, a więc charakterystycznym zjawiskom i sprawom doby obecnej, ale także stara się określić bardziej konkretne wskazania dla życia chrześcijańskiego tak w wymiarze indywidualnym, jak i społecznym.

Trzeba się w pełni zgodzić z sugestią Autora studium, że publikacja ta jest „jakby syntetyczną klamrą spinającą wielość wątków badawczych” (s. 9). Wydaje się, że przyjęcie takiej „luźniejszej” formuły metodologicznej, zwłaszcza dla IV części książki, nawet jeśli rodzi – jak to określa ks. Rosik – „niedostateczną spójność kompozycyjną całości” (s. 9) nie może w żadnej mierze pomniejszać wartości tej swoistej syntezy. Właśnie to bogactwo tematyczne, rozległość poruszanych zagadnień sprawia, że czytelnik jeszcze głębiej może wniknąć w poglądy Autora. Może także niejako wprost przekonać się, jak ogólne założenia i kreślone wizje moralności chrześcijańskiej wyrażają się w praktyce w ujmowaniu wielu zagadnień bardziej szczegółowych. Tym bardziej, że dotyczą one bardzo ważnych, a zarazem trudnych dziedzin moralnego życia chrześcijan. Te zagadnienia „narzucają się sumieniu każdego człowieka, niezależnie od tego,

czy jest on teoretykiem tych problemów *ex officio*, czy też stawia go przed nimi praktycznie codzienne życie” (s. 10).

To, co ostatecznie łączy wszystkie poruszane w książce zagadnienia i nadaje im swoistą spójność metodologiczną, wyrasta z warsztatu naukowego Autora. Wizja moralności chrześcijańskiej, jaka ostatecznie została zaprezentowana w całej książce, jest wizją teologiczną, głęboko osadzoną w biblijnym orędziu moralnym oraz w personalistycznej koncepcji człowieka. Książka tu prezentowana jest też potwierdzeniem ogromnej erudycji Autora i dobrze się stało, że czytelnik może uczestniczyć w bogactwie przemyśleń ks. Profesora Rosika. Wyrażając żal, że książka ta kilka lat czekała na ukazanie się drukiem, warto jednak na koniec podkreślić, że istotne przesłanie tej mądrej książki nic nie straciło na swej aktualności.

Ks. Janusz Nagórny